

המקור לדין של פקוח נפש בשבת

שיעור #8 בענייני פקו"נ ביומא פרק ח'
ל' מנחם אב (ר"ח אלול) ה'תש"פ 08.20.20
שלמה צוקר

1. פה.. "מי שנפל עליו" ... "רוח חיים באפיו"

ספק ספיקא דפיקוח נפש

2. בית הבחירה (מאירי) מסכת יומא דף פה עמוד א

אמר המאירי מי שנפלה עליו מפולת ספק ישנו שם ספק אינו שם הואיל ויש לחוש שהוא שם וכן אפי' נצטרף בו ספק אחר והוא שאף כשתמצא לומר שהוא שם שמא כבר מת ואין החילול מועיל בו וכן אף כשתמצא לומר שהוא חי ספק גוי ספק ישראל מחללין עליו ומפקחין התחילו לפקח ובדקו בחוטמו ומצאוהו חי משלימין בפקוחו אף על פי שנתברר שאי אפשר לו להיות אפי' שעה אחת שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה

3. תוספות מסכת יומא דף פה עמוד א ד"ה ולפקח

4. רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה יח

מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם מפקחין עליו, מצאוהו חי אף על פי שנתרוצץ ואי אפשר שיכריא מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי אותה שעה.

5. מגיד משנה הלכות שבת פרק ב הלכה יח

[יח] מי שנפלה עליו וכו'. משנה שם (פ"ג) ומבואר בגמ' (דף פ"ה) דאפי' ספק ספקא כגון ספק יש אדם אם לאו ואם יש שם ספק ישראל ספק עובד כוכבים ומזלות ואם הוא ישראל ספק חי ספק מת מחללין. ורבינו ז"ל לא חשש להזכיר זה מפני שיזכיר בסמוך ואפי' תשעה עובדי כוכבים ומזלות ואחד ישראל מפקחין. וכן ממה שיזכיר מצאוהו חי מתבאר שאין ידוע להם אם הוא חי אם מת:

6. לחם משנה הלכות שבת פרק ב הלכה יח

[יח] מי שנפלה עליו מפולת וכו'. כתב ה"ה ומבואר בגמרא דאפי' ספק ספקא כגון ספק שיש אדם וכו' בגמרא אמרו לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפי' ספק חי וכו'. ובאמת נראין דברי הגמרא לכאורה שכל ספק וספק בפני עצמו הוא וה"ק לא מבעיא ספק זה דא"ל דאי איתיה חי הוא אלא אפי' ספק חי ספק מת מפקחין וא"כ יש תימה בדברי ה"ה מי הכריע לומר דהאי תלת ספיקי הוו בחדא מלתא. ונראה לומר שהוכרח לומר כן דאל"כ אין כאן לא מבעיא דאע"ג דבספק הוא שם ספק אינו שם אית ביה טיבותא חדא דאי איתיה חי בספק חי ספק מת איכא טיבותא אחריתי דע"כ הוא שם ע"כ הוכרח לומר דהם תלת ספיקי בחדא מלתא ורבינו הזכירם מפני שכתב מצאוהו חי משמע דהוא ספק חי ספק מת וכן הספק האחר ספק עובד כוכבים ומזלות ספק ישראל הוזכר בדברי רבינו:

7. פה.. "וכבר היה רבי ישמעאל" ... "ממלא צנא דקרי" (פה):

[יש לעיין במקבילות בתוספתא מסכת שבת פרק טו הלכה טז-יז ומכילתא דרבי ישמעאל פרשת כי תשא מסכתא דשבתא פרשה א]

פסק

8. רא"ש מסכת יומא פרק ח סימן טז

ומנא ליה דפיקוח נפש דחי שבת [דף פה ע"ב] אמר רב יהודה (ב) אמר שמואל אמר קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהן:

9. רי"ף מסכת יומא דף ה עמוד א

ומנא לן דפקוח נפש דחי שבת א"ר יהודה אמר שמואל אמר קרא אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וחי בהם ולא שימות בהם:

10. מרומי שדה מסכת יומא דף פה עמוד ב

שם. ודשמואל לית ליה פרכא. הנה הרי"ף הביא הא דשמואל, ולא דבר ריק הוא, מה שהביא דרשה שאינו מדרך החיבור. אלא ללמדנו דדוקא נולד, משא"כ עובר אין מחללין עליו. וכבר ביארנו לעיל שיטת הבה"ג, דמכ"מ על ודאי פקו"נ של העובר מחללין, והיינו מדרשא דרשב"א ושמו"ר בני"י את השבת אמרה תורה כו', וזה מהני אפילו בעובר ובמקום ודאי פקו"נ. אבל להרי"ף נראה דלית ליה דמחללין על עובר כלל, מדלא הביא שיעורין דהמשנה, מוכח דבאדם החולה לא מאכילין פחות פחות מכשיעור, אלא נותנין כדי צרכו מיד, ובעובר סתמא הוי שניהם מסוכנים כמו שפירש"י, ואי אינו מסוכן אלא העובר אסור אפילו חצי שיעור: והנה בשבת דף קנ"א ב' א', אמר רשב"ג תינוק חי מחללין עליו את השבת כו'. והביא הגמ' הטעם אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כו'. והביא השאלות בסי' א' וכן הבה"ג, דרשה דושמרו בני"י את השבת כו', הרי דהוא הלכה. אבל הרי"ף במס' שבת הביא סתם אמרה תורה כו', ולא הדרשה ושמרו וגו', משום דמפרש דרבן שמעון בן גמליאל לא כיוון לדרשה זו של ושמרו וגו':

11. רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר +ויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר +יחזקאל כ"ו+ וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

12. בית הבחירה (מאורי) מסכת יומא דף פה עמוד ב

עבודה ומילה בזמנה דוחות את השבת וכן פקוח נפש דוחה את השבת דרך הערה אמרו ושמרו בני ישראל את השבת חלל עליו שבת זו כדי שישמור שבתות הרבה וכן אמרו קדש היא לכם היא מסורה בידכם ואין אתם מסורים בידה וכלל הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם:

13. תורת האדם להרמב"ן שער המיחוש - ענין הסכנה

ובהלכות גדולות נמי, אשה עוברת דידיעין דאי לא אכלה מתעקר ולדה, אף על גב דאמרינן ספק בן קיימא הוא ספק נפל, שפיר דמי למיתן לה. ורב יצחק בן גיאת אמר לאו בידיעה דידן תליא מילתא אלא בידיעה דידה ובדעתה תליא מילתא, דמשהריחה נותנין לה וכחולה דמיא. ומסתברא כבעל הלכות, שאם אמרה צריכה אני פשיטא דמאכילין אותה, אלא אפילו ראו אותה מתאוה לאותו הריח ופניה מוריקות מאכילין אותה דחוששין לעיקור. ודקאמר נמי משום סכנת ולד שמע מינה אפי' ליכא למיחש לדידה מחללין. והיינו דגרסינן בשלהי פרק קמא דערכין (ז' א') אמר רב נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעין את כרסה ומוציאין את הולד פשיטא מאי עביד מחתך בבשר הוא אמר רבא לא נצרכה אלא להביא סכין דרך רשות הרבים, מאי קמ"ל דספיקא מחללינן שבתא תנינא ספק חי ספק מת ספק ישראל ספק נכרי מפקחין, מהו דתימא התם הוא דאית ליה חזקה דחיותא אבל הכא דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא אימא לא קמ"ל. ואף על גב דתנן (אהלות פ"ז) האשה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו אבר אבר יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות, ותנן נמי (נדה מ"ד א') גבי תינוק בן יום אחד וההורגו חייב, ודוקא בן יום אחד אבל עובר לא, וקרא נמי כתיב דמשלם דמי ולדות, אפילו הכי לענין שמירת מצות מחללין עליה, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת שמא ישמור שבתות הרבה. הלכך אפי' בהצלת עובר פחות מכן ארבעים יום שאין לו חיות כלל מחללין עליו כדעת בעל הלכות. ואיכא דסבירא ליה שאין מחללין משום נפלים, אלא עוברת שהריחה חששא דמיתה דידה היא, שכל המפלת בחזקת סכנה. וטעמא דיושבת על המשבר שמתה טעמא אחרינא הוא דכיון שמתה הרי הוא כילוד, לאו ירך אמו הוא ולא בדידה תלי אלא חי הוא ודלת ננעלה בפניו, ליכא אלא דלא הוי ליה חזקה דחיותא, וספק נפשות להקל.

14. רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת יומא גמרא (לפי דפי הרי"ף) דף ה עמוד א

[יומא פה א/] לחיי שעה שאע"פ שפשיט' לן שימות לסוף שעה אחר שנחלל עליו את השבת, מהו דתימא משום חיי שעה לא נחלל עליו את השבת, קמ"ל דמחללי' (לפי שהוחזק בזה החצר) משום דבההיא שעתא יכיר בוראו ויתודה על חטאתיו בפה או בלב.

15. דף על הדף יומא דף פה עמוד א

בגמ': מצאוהו חי מפקחין וכו' דאפילו לחיי שעה וכו'.
ביאר כאן המאירי וז"ל: ואעפ"י שנתברר שא"א לו לחיות אפילו שעה אחת, שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה עכ"ל. ודבריו הם חידוש עצום, ולכאורה לפי דבריו יצא, במי שידעיןן שאחר שיתרפא לא יקיים מצות השי"ת או שהוא קטן אז שאין לו עדיין על מה להתודות ולעשות לא נחלל שבת בעבורו וכ"ש עבור מחלל שבת בפרהסיא או מומר להכעיס. אכן רבינו החפץ חיים בביאור הלכה (סי' שכ"ט ס"ד) הביא את דברי המאירי וכתב ע"ז שכל זה הוא רק לטעמא בעלמא, אבל לדינא אין תלוי כלל במצות, רק העיקר דדחינן כל המצות בשביל חיים של ישראל וכדיליף שמואל מקרא מוחי בהם וכו' עיין שם.

וכתב די"נ הגאון ר' גבריאל ציננער שליט"א בקובץ בשבילי הרפואה (כרך ח' ע' עו והלאה):
אמנם צ"ע דברי המאירי, אליבא דמאן מתנאי יומא שדרשו דפק"נ דוחה שבת אמר דבריו, דלכאורה מכל הלין תנאי דילפינן ממחנת או ממילה או מעם מזבחי תקחנו למות משמע דילפינן מקרא שהתורה החשיבה חיי נפש וגדולה לפני המקום הצלת נפש אחת מישראל, ובע"כ לומר דהמאירי אמר דבריו לפי טעמו דר' שמעון ב"מ דיליף ליה מושמור בנ"י את השבת, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, והעיר בתוס' יוהכ"פ שם דהאיך קאמר כדי לשמור שבתות הרבה, והלא אפילו לחיי שעה נמי מחללין עליו את השבת, ותירץ שישמור שבתות הרבה לאו דוקא, אלא ר"ל צוויים הרבה, דהבורא צוני, ובחי שעה אם חי עושה כמה מצוות והם הנקראים שבתות הרבה עיין שם, ולפענ"ד י"ל שזה כונת המאירי, שלכן פיקוח נפש דוחה כל המצות מפני שבאותו שעה ישוב ויתודה, וא"כ לשמואל דהלכתא כוותיה אפילו אינו שומר תורה ול"ש טעמא הנ"ל נמי מחללים עליו.
ומצאתי כן בשו"ת ח"ס חיו"ד סי' רמ"ה ובחי' ליומא דף פ"ה (ד"ה ולענין פק"נ) שכתב וז"ל אבל שמואל הא מפיק ליה מוחי בהם, א"כ אפילו אינו שומר שבת נמי מחללים עליו עכ"ל.

אולם שוב התבוננתי בכונת המאירי די"ל כוונתו דאליבא דהלכתא נאמרו (דלא כהמ"ב) ודבר גדול דיבר רבינו המאירי, דשמואל דרש וחי בהם ולא שימות בהם, וסובר המאירי דדרשת שמואל שבשביל חיים רוחניים המביאים לעוה"ב, וחיים גשמיים מחללין שבת כדי וחי בהם חיים גשמיים להצילו ממותה, וגם חי בהם חיים רוחניים לדבוק באלקים חיים, לאפוקי מומר להכעיס או מחלל שבת שאחר הצלתם לא יחיו חיים רוחניים לשוב בלבם ולהתודות ע"ז לא התירו לחלל שבת, וכן פסק הפמ"ג בס' ש"ל סק"ד בא"א.

ועפ"ז מיושבת קושית הרש"ש שהקשה, האיך אמר רבא לכולי אית ליה פירכא לבר משמואל, והלא גם לילפותא דשמואל אית ליה פירכא, דהרי התרגום פי' וחי בהם לעלמא דאתא וכ"ה בתו"כ וחי בהם לעוה"ב, וא"כ אינו ראיה כלל והניח בצ"ע.

ולפי הנ"ל א"ש, דשמואל ס"ל דחי בהם כולל חי לעוה"ב וחי עוה"ז, ופירש כוונת התורה דשרי לחלל שבת להצילו ממות בשביל שע"ז יזכה לבוא לחיי עוה"ב שבאותו שעה ישוב בלבו ויתודה וא"ש בס"ד, ולפ"ז מודה שמואל במחלל שבת וכדומה שאסור לחלל שבת בעבורם. וע"ש שהאריך עוד הרבה בטוטו"ד בענין זה באור החיים הק' עה"פ (שמות לא, טז) ושמרו בנ"י את השבת וגו' כתב וזלה"ק:

"ידוע הדין שלצורך פיקוח נפשו של אדם מישראל מחללים את השבת, ועל כן אומרת התורה (שם): 'ושמרו בני ישראל', דהיינו אימתי אמרתי לך לשמור? דווקא 'לעשות', דהיינו באדם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים - לא יחלל את השבת" עכ"ל.
העולה מדבריו, כי אין מחללים את השבת על חיי שעה, ואפילו אם הוא יחיה מספר ימים, אך "לא יגיע לשבת לשומרו" - אין מחללין עליו את השבת. וזה קשה מדברי הגמ' כאן דמבואר להדיא דגם לחיי שעה מחללין.
וכתב במנחת חנוך (מצוה לב) די"ל דהאור בחיים הק' אמר את דבריו רק לפי השיטה הסוברת כאן כי היסוד ש"פיקוח נפש דוחה שבת" נלמד מן הכתוב "ושמרו בני ישראל", ובאמת לשיטה זו אין מחללים את השבת על חיי שעה. ברם, למסקנה, דקיימא לן כשמואל שלומד מן הכתוב "וחי בהם" - "ולא שימות בהם", הרי שמחללים את השבת אפילו על חיי שעה עכ"ד.

שיטת ר' ישמעאל

16. תוספת יום הכיפורים מסכת יומא דף פה עמוד א

מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' כונת הבעיא היא לס' פקוח נפש וכל א' מהתנאים מייתי ראייה והתלמוד דוחה ראיות שלהם דאין ראייה מהתם אלא לודאי לא לספק ואסיק דעיקר הראייה מדכתיב וחי בהם וקשה איך נעלם מר' ישמעאל ראייה זו והלא בס"פ בן סורר (דף עד) אמרינן דר"י ס"ל דאפילו בעכו"ם יעבור ואל יהרג משום דכתיב וחי בהם י"ל דס"ל לר"י דמוחי בהם אין ראייה אלא לאדם עצמו אבל שיחלל שבת ישראל זה בעד חברו לא שמענו ולכך מייתי לה מהא דבא במחותרת דל"מ בעל הבית דיכול להורגו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום שהוא רודף כמ"ש פרק בן סורר (דף עב) והוכה בכל אדם יע"ש ואין להקשות דלמא התם רשות ומנ"ל דחייב הרואה להורגו כי היכי דניליף מהתם דחייבין אנו לחלל שבת על המסוכן דיש לומר דהתם נמי חייב מכח היקש דנערה המאורסה לרוצח דמה נערה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח כן וכ"כ התוספות בפרק בן סורר ומורה (דף עג) ד"ה אף רוצח יע"ש ודוק:

17. גבורת ארי מסכת יומא דף פה עמוד א

נענה ר' ישמעאל ואמר אם במחותרת. ק"ל הא ר' ישמעאל גופיה [אמר] בפרק ח' דסנהדרין (דף ע"ד) ובפרק ב' דעבודה זרה מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג תלמוד לומר וחי בהם ולא שימות בהם והשתא אמאי לא נפקא ליה מהא לפיקוח נפש שדוחה שבת כדיליף שמואל בסמוך מהא והא עדיפא דלית ליה פירכא. ויש לומר דאי לאו קל וחומר זה דמחותרת לר"י הוה מוקים לוחי בהם בשאר מצות אבל בעבודה זרה יהרג והוה דריש לבכל נפשך כר"א לעיל דבעבודה זרה יהרג ואל יעבור השתא דאיכא קל וחומר לכל המצות שפיקוח נפש דוחה אותן מהשתא בעל כרחך וחי בהם לעבודה זרה אתי שיעבור ואל יהרג:

בא במחותרת

18. גבורת ארי מסכת יומא דף פה עמוד א

ומה זה שספק על ממון בא כו' קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת. ק"ל היכא נפקא ליה פיקוח נפש מבא במחותרת הא התם לאו מטעמא דפיקוח נפש דוחה רציחה הוי דהא אמר לעיל אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ואף על גב דפליג ר' ישמעאל אעבודה זרה כדפרישית בסמוך אשפיכות דמים ודאי לא פליג דהא סברא היא מאי חזית דדמא דידך סומק טפי כדאמרינן לעיל (דף פ"ג) ותדע דהא בפרק ד' דעבודה זרה משמע לכאורה דרבא כר"י סבירא ליה דאמר רבא התם הכל היה בכלל לא תעבדם כשפרט הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אונס ואפילו הכי בשפיכות דמים מודה שיהרג כדאמרינן לעיל אלא שהתוס' שם בפרק ד' פי' דרבא שפיר אית ליה דבעבודה זרה יהרג מכל מקום הדבר מוכרע מעצמו דבשפיכות דמים מודה דיהרג מסברא דמאי חזית וכיון שכן הא דניתן להצילו בנפשו של בא במחותרת לאו משום פיקוח נפש הוא דהא אין פיקוח נפש דוחה רציחה אלא ודאי לאו משום האי טעמא הוא ואיך יליף מיניה לפיקוח נפש שדוחה שבת וכי תימא היינו הא דקאמר בסמוך מדר"י דילמא כדרבא דאמר מאי טעמא דמחותרת חזקה פי' טעמא לא הוי משום פיקוח נפש אלא משום התורה אמרה בא להרגך השכם והרגו דהוה ליה רודף משום הכי ניתן להצילו בנפשו אבל פיקוח נפש לא תלמוד מהא אם כן איך מסיים עלה אשכחן ודאי ספק מנלן הא ודאי נמי לא אשכחן מהא דהכא לאו משום פיקוח נפש הוא אלא משום דרודף הוא וכמו דלא נפקא מהא ספק ודאי נמי לא נפקא מהא:

19. שפת אמת מסכת יומא דף פה עמוד א

שם בגמ' נענה ר"י ואמר אם במחותרת כו' ושפיכות דמים כו', וקשה דא"כ ניליף מהכא דאפי' שפ"ד מותר בפ"ג ובאמת בשפ"ד קי"ל דיהרג ואל יעבור, וע"כ צ"ל דשאני התם דרודף הוא אבל להציל נפשו ע"י ש"ד של חברו אה"נ דאסור א"כ ה"נ א"י להציל עצמו ע"י חילול שבת, ואפשר דר' ישמעאל לשיטתו אזיל בסנהדרין (ע"ד ב) דס"ל דגם בע"ז בצינעה יעבור ואל יהרג, וי"ל דגם בש"ד ס"ל הכי ולית לי' סברא דמאי חזית דדמא דידך כו' וצ"ע:

מילה

20. רבינו חננאל מסכת יומא דף פה עמוד ב

אסיקנא כשמואל דאמר אשר יעשה אותם האדם וחי ולא שימות בהן. מניין לפקוח נפש שהיא אחד מאבריו כו'. פי' מצאנו שהמל התינוק מצילו מן המיתה. מאליעזר בנו של משה רבינו שנא' ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו.

ויבקש המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו וכיון שהרגישה מלה אותו וקראתו חתן דמים. והצילו מן המיתה שנא' וירף ממנו. פי' וירף חולי המות מאתו מן התינוק. אז אמרה חתן דמים אתה לי בדמי המילה. ואמרינן תו למולו ואפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה וכתוב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האב והגדול בעון עצמו ושניהם בחיוב מיתה. זה טעם של ר' אלעזר בן עזריה:

21. רש"י מסכת יומא דף פה עמוד ב

רש"י ד"ה ומה מילה. לפי שחייבין עליה כרת לאח"ז. משמע דטעמא משום דהוה פקוח נפש. וקשה הק"ו שאמר כאן ומה מילה כו'. וגם אינו ודאי כ"כ שאם ימול למחר וליומא אחרא יפטור ג"כ מכרת. (וזה י"ל ע"פ מש"כ התוספות במכות (טו ב) בד"ה במאי קא מיפלגי ע"ש) ועוד לטעם זה אפי' שלא בזמנה תדחה את השבת:

ושמרו בני"י את השבת

22. תוספת יום הכיפורים מסכת יומא דף פה עמוד ב

ר"ש בן מנסיא אומר ושמרו כו' חלל שבת א' כו' יש להתבונן היכא רמיזא ולכאורה היה נראה לומר דרך הלצה דה"ק ושמרו בני ישראל את השבת כלומר שישמרו בחיבה ויחללנו כדי לעשות שבתות הרבה אמנם הנכון הוא לפרש הפסוק כפשוטו ושמרו בני ישראל את השבת שלא יחללוהו בתנאי דשמירה זו דשבת תהיה בצירוף לעשות שבתות הרבה דהיינו דהאדם הוא בריא ודייקינן מינה הא אם שמירת שבת זו היא גרמא שלא יעשה שבתות הרבה שימות מחמת חוליו בכה"ג לא צויתך לשמור את השבת ונמצא דמדיוקא דקרא שמעי' חלל שבת אחד כדי לשמור שבתות הרבה וכן פירש רש"י למדקדק בדבריו אך ק"ק ה"ק כדי לשמור שבתות הרבה והלא אפי' לחיי שעה חיישינן ומחללין עליו את השבת כדלעיל י"ל שישמור שבתות הרבה לאו דוקא אלא ר"ל ציוויים הרבה דה' צונו ובחיי שעה דאדם הוא חי עושה כמה מצות והם הנקראים שבתות הרבה ודוק:

23. רבי עקיבא איגר מסכת יומא דף פה עמוד ב

מה שכבודו משיג עלי במה שרציתי לומר דעל תינוק שנשבה בין הנכרים דמחללים שבת, דכיון דברייתא יליף מושמרו את השבת וכו' חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה דלא שייך כן בתינוק שנשבה, דמסתמא ישתקע בין הנכרים, ואף דשמואל יליף לה וחי בהם ולא שימות בהם מסתמא לא פליג בהא על הברייתא עכ"ד. ולבי מהסס בזה הרבה, דהרי הרבה טעמים נאמרו בגמ' ולחד תנא ילפינן מק"ו ומה מילה שהוא באחד מאבריו וכו' ולפי טעם זה לכאורה גם בתינוק שנשבה והגוי מניחו להמול ע"י ישראל מסתמא מילתו דוחה שבת א"כ ה"ה דעל כל גופו מחללים שבת, וגם היא גופא קשיא כיון דדרשינן וחי בהם ולא שימות בהם מנא לן לומר דהוא דוקא היכא דישמור שבתות הרבה, ואי דאמרינן דהתורה הקפידה דוקא על חיות אדם שישמור מצוות א"כ גם בעיקר ציווי להחיות נימא דנפש כזה מותר להרגו דאין מצוין להחיות רק מי שיקיים מצוות, אלא ודאי דאמרינן דהתורה חסה על נפש מזרע ישראל, ה"נ נימא דהותר חילול שבת כדי להחיות נפש מזרע ישראל, והדבר בעיני קשה למאד להחליט כדעת כבודו נ"י.

וחי בהם

24. צל"ח מסכת יומא דף פה עמוד ב

מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר ר' יהודה אמר שמואל כו' וחי בהם כו'. ולכאורה יפלא למה שבקו כולוהו תנאי מקרא מפורש וחי בהם ונדחקו מק"ו. ונראה משום דקרא כתיב בפרשת אחרי מות ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה', ולפ"ז יש לומר דכולהו תנאי דילפי פקוח נפש דוחה שבת מק"ו וממאנים בדרשא שהביא שמואל, דסבירי להו דמוחי בהם אין ללמוד רק מצות שנתן להם בסיני שניתן להם רק בתנאי וחי בהם, אבל שבת שנתן להם במרה קודם שנאמר וחי בהם, י"ל דשבת אינו נדחה מפני פיקוח נפש. ואף ששבת נשנית בסיני, מכל מקום אזהרת שבת שנאמר במרה לא היה בו תנאי, ולכך ילפי מק"ו ומסברא דאינו מחויב לאבד חיינו בשביל קיום המצוה, וכמו כן גבי שבת, וק"ל.

25. מנחת חינוך פרשת יתרו מצוה לב

והנה מחללין שבת וכן שאר כל העבירות שנדחין מפני פ"נ בשביל כל אישי ישראל. ואם מחללין שבת מפני עובר במעי אמו שלא כלו חדשיו עדיין ער"נ יומא סוגיא דעוברא שהריחה מביא דיעות בזה ואין להאריך במה שדיברו הראשונים ועאו"ח סי' ש"ל. ואם מחללין שבת מפני חרש או שוטה דלאו בני מצות הם. ע' ס' הלכות קטנות להר"מ האגוז פ"ב תשובה ל"ח מסופק בזה ורוצה לחלק בין חרש לשוטה כיון דחרש אפשר אית בי' דעת קלישתא והניח הדבר בספק. וגם בעובר אפי' כלו חדשיו אם אמו חי' עמג"א סי' שכ"ט סקט"ו ובדגמ"ר. וגם אם מחללין שבת בשביל טרפה דההורגו אינו נהרג נראה דמ"מ מחללין שבת דלחי' שעה מחללין שבת ומצאו חי' תחת הגל מבואר בש"ס דיומא דמחללין לחיי שעה אף שהוא גוסס בידי אדם דדינו כטרפה דההורגו אינו נהרג ע' בסנהדרין ור"מ מצות קדה"ש ודינים הנהוגים ומבואר בראשונים ואחרונים אין להאריך בח"ז ולהזכיר באתי ישמע חכם וכו'. וחילול שבת הוא בשביל נפש מישראל ופשוט דאפי' בשביל עבד כנעני שהוא כאשר ישראלית לכ"ד אך בשביל גר תושב אף שקיבל ז' מצות ואנחנו מצווים להחיותו מ"מ אין מחללין עליו שבת וכ"ה בר"מ הי"ב וע' טוש"ע אה"ע סי' ד'. והראה לי למדן א' בס' אוה"ח על התורה על פסוק ושמרו בפי' כי תשא וכתב שם וז"ל א"י עז"ה אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפילו בערך כבוד שבת דוקא לעשות פי' באדם שישנו בגדר עמוד לעשות אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת ולשמרו הגם שרפואות אלו ויעילו לשעות ולימים לא יחלל עליו שבת עכ"ל. והוא תמוה דמבואר בדבריו דעל חיי שעה אין מחללין עליו את השבת ובש"ס דילן ביומא מבואר להדיא גבי מפקחין וכו' מצאוהו חי מפקחין פשיטא ל"צ אפי' לחיי שעה וכ"ה בר"מ הי"ח ובטוש"ע. והחכם הנ"ל אמר הא דמחללין שבת על חיי שעה זה דוקא בחילול דרבנן דהיינו לפקח הגל דהוי דרבנן טלטול אבנים ע"ש ביומא ור"ה ל"ב גבי שופר אבל חילול דא' אין מחללין לחיי שעה דלא נשמע מקרא דחיי שעה יהי' חשוב לחלל עליו האיסור תורה. ונכונים דברי האוה"ח דלענין חילול תורה אסור לחלל לחיי שעה ועמש"ל מצות קד"ה רצ"ה דברנו בעה"י קצת מזה ובל"ה ת"ג נדה פי"ד דמ"ד ד"ה איהו ובדברי הרמב"ן שם ע"ש. ולענ"ד אפשר למ"ד דילפינן פ"ג דוחה שבת מושמרו וכו' א"כ מפסוק זה נשמע דוקא כדי שישמור שבתות הרבה אבל למסקנא דקי"ל כשמואל דיליף מוחי בהם ולא שימות בהם. וע"ש בתוס' יומא דע"כ סובר שמואל דלא אזלינן בתר רובא דבעינן שלא יהא שום צד מיתה א"כ אפי' לחיי שעה מחללין דעכ"פ איכא צד מיתה ע"ש בתוד"ה ולפקח. וראי' לדבר דשמואל סובר דפ"ג ל"א בתר רובא ובאסופי ברוב עכו"ם מחללין את השבת ומשמע אפי' במלאכה דאורייתא ע"ש ובר"מ וטוש"ע אה"ע. א"כ אף דברוב עכו"ם מסקינן שם דהוי עכו"ם גמור לענין להאכילו נבילות. א"כ א"צ לשמור שבת ג"כ ומ"מ מחללין שבת עליו א"כ לחיי שעה ג"כ וע"ש בתחלת הלשון אמר שמואל לפקח וכו' ובסוף דמסקינן דשמואל ארישא איתמר מבואר דלענין פ"ג אינו כן משמע אפי' במלאכה דאורייתא כמו בהפלוגתא המבואר שם ע"ש וע"ל מצוה רצ"ה וצ"ע רחב. וע' בסנהדרין דע"ב ע"ב גבי מחתרת אפי' בשבת תראה דפקוח הנ"ל בלשון חכמים הוא במלאכה דאורייתא. ודינים אלו ל"ד לענין חילול שבת ה"ה לענין כל עבירות שנדחין מפני פ"נ הם שוים כמו שבת ובאיזה אופן ששבת נדחה ה"ה כל עבירות ובאופן ששבת אינו נדחה ה"ה שום עבירה דאורייתא אינו נדחה כי כל העבירות חוץ מג' ע"ז וכו' הם שוים לענין פ"ג. ולענין שנים שעשאו מלאכה בשבת ער"מ ספ"א דאם יכולים כ"א לעשות ועשו שניהם פטורים ואם א"י כ"א לעשות ועשו שניהם חייבין ושיעור א' לשניהם ואם הא' יכול והשני א"י זה שיכול חייב וזה שא"י הוי רק מסייע ואין בו ממש ופטור ע"ש. ועפ"ה מה' שגגות בר"מ דכתב אם עשה מלאכה בשבת וא"י איזה מלאכה עשה חייב בא"ת וע"ש בכ"מ שהק' ע"ז ובלח"מ תי' לדבריו.

26. בית יוסף אורח חיים סימן שן

יד נשאל הרשב"א על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו על ידי ישראל משומד להוציאה מכלל ישראל אם ישם לדרך פעמי' בשבת פן יפחידה ותשתמד אם מותר לילך אפילו חוץ לשלשה פרסאות למאן דאמר (ירושלמי עירובין פ"ג סוף ה"ד) דתחום שלשה פרסאות דאורייתא ואפילו להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כדדחינן בספק נפשות והשיב הדבר צריך תלמוד ומכל מקום כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו (שבת ד.) אין אומרי' לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסור זוטא לא שרינן ליה כדי להציל חבירו מאיסורא רבה דעד כאן לא אמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין לב:) ניהא ליה לחבר דליעביד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסורא רבה אלא כשאותו איסור בא לעם הארץ על ידי חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת (ו) בבעיא דהדביק פת בתנור (ד.) ועוד צריך תלמוד עד שיעמוד הדבר על בוריו עכ"ל: והתוספות כתבו בפ"ק דשבת (שם ד"ה וכו') בתחלה כדברי הרשב"א ואחר כך הקשו מדתנן (גיטין מא:) מי שחציו עבד

והציו בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וקיי"ל (שם לה:): כל המשחרר את עבדו עובר בעשה ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא ועוד יש לומר דדוקא היכא שפשע שהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה אבל היכא דלא פשע מידי שרי למיעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד חבריה איסורא רבה והוכיחו כן מפרק תמיד נשחט (פסחים נט.) ומפרק בתרא דערובין (קג:). וכן כתבו בפרק בכל מערבין (לב: ד"ה ולא) ובפרק השולח (גיטין מא: ד"ה כופין) ובפרק קמא דבתרא (יג. ד"ה כופין) ובפרק קמא דחגיגה (ב: ד"ה כופין) ובפסחים פרק האשה (פח: ד"ה כופין). והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתשתמד ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע הכא נמי לא פשעה והילכך לחלל עליה את השבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למיעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פריה ורביה כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורים מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תשתמד ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרינן איסורא זוטא הוי. תשלום דינין דשייכי לענין זה יבואו בסימן שאחר זה: